

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

görüş

GÖRÜŞ (AYLIK YAYIN) KASIM 1974

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği

Sahibi ve Sorumlu Neşriyat Müdürü:

**Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
Yönetim Kurulu Başkanı Feyyaz Berker**

Yazı İşleri Müdürü : T. Güngör Uras

**Adres: Cumhuriyet Cad. Dörtler Ap. 18/2.
Elmadağ - İstanbul.**

Telefon: 46 24 12

**Görüş'teki yazılar KAYNAK GÖSTERİLEREK
kısmen veya tamamen yayınlanabilir.**

Basıldığı Yer: Nurtan Matbaası - İstanbul

Bu Sayıda

TÜSİAD yayınlarının baskı sayıları üç kademelidir. Görüş her ay 3.500 adet basılmaktadır. Kitap yayınları ve Türk Ekonomisi üzerine konjonktür raporları için 2.500; kapaklı teksir olarak yayınlanan araştırmalar için ise 300 baskı yapılmaktadır. Baskı sayısının farklılığı nedeniyle her yayının dağıtım plânı da farklı olmakta, sadece TÜSİAD üyeleri ve aboneleri tüm yayınlardan yararlanabilmektedir.

Bu nedenle TÜSİAD tarafından yürütülen çalışmaların özetlerinin zaman zaman Görüş'te verilmesinde yarar görülmektedir. Görüş'ün bu sayısında ilk yazı, TÜSİAD tarafından Ekim ayı sonunda yayınlanan «1974 Yılıının Sonbaharında Türk Ekonomisi» başlıklı araştırmanın özetidir. Görüş'te ayrıca şu çalışmalar yer almaktadır:

- B. Almanyadaki Türk İşçileri Ne Yapıyor?
- Ham Petrol İçin Ne Kadar Ödüyoruz?
- Üç Sınıfa Ayrılmış Dünya
- Dokuma Sanayii
- Artan Fiyatlar
- A.B.D.nde Hisse Senedi Endeksleri
- Batı Ülkelerinin Gelişme Yardımları
- Enflasyonun Anatomisi
- Dünya Ham Madde ve Petrol Fiyatlarındaki Artışlar
- Döviz Mevzuatında Yenilikler

1974 Yılıının Sonbaharında Türk Ekonomisi

Özet

1974 yılının «İkinci Dört Ayı»na ait göstergeler, tarımsal üretimin ilk iyimser tahminlerin biraz altında, sınai üretimin olumsuz bir düzeyde gerçekleşmekte olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumda Gayri Safi Milli Hasıla büyüme hızı Temmuz ayı başında yapılan ilk tahminin (%8.8) biraz altına %8.5 dolayına inebilecektir.

Hava şartlarına bağlı olarak 1974 yılında normalin üzerinde bir tarım ürünü elde edilmesi ekonomi için bir şanstır. İyi tarım ürünü, sanayi kesimindeki duraklamanın da olumsuz etkisini bertaraf ederek Milli Gelirde program hedefinin üzerinde bir büyüme olanağını vermiş, öte yanda artan satın alma gücüne dayalı olarak tarımsal ürünlere karşı artan talebin belli ölçüde cevaplandırılabilmesine imkân sağlamıştır.

1974 yılında kamu yatırım harcamalarının program hedeflerine göre çok düşük bir düzeyde gerçekleşebileceği anlaşılmaktadır. 1973 yılında kamu harcamaları %74.0 oranında gerçekleşmiştir. Yılın geçmiş aylarındaki gelişmeler 1974 yılında bu oranın % 60'ı aşamayacağını göstermektedir.

Devlet Planlama Teşkilâtı 1974 yılında özel sektör yatırımları için çok iyimser tahminlerde bulunmaktadır. 1973 yılında özel kesimin gerçek-

leştirdiği sabit sermaye yatırımları toplamı 12.2 milyar lira, 1974 program hedefi 12.5 milyar lira olduğu halde, Devlet Planlama Teşkilâtının tahminlerine göre 1974 yılında özel kesim 20.7 milyar lira yatırım gerçekleştirecektir.

Bu iyimser tahmin yılın ilk dört ayındaki bekleyişleri yansıtan bir anket çalışmasına dayanmaktadır. Daha sonraki aylardaki gelişmeler, özellikle ithal edilen yatırım mallarının düşük olması, dokuz aylık dönemde banka kredilerindeki duraklama, kuruluşların sermaye piyasasından fon toplama olanaklarının ortadan kalkması ve yatırım malları kullanımındaki gerileme gibi olumsuz göstergeler, özel kesimin 1974 yılında sabit sermaye yatırım harcamaları için 12-15 milyar lirayı aşacak tahminin gerçekçi olamayacağına işaret etmektedir.

İnşaat kesimindeki gerileme önemini sürdürmektedir. Ocak-Temmuz aylarını kapsayan dönemde tüm inşaat ruhsatlarında geçen yılın aynı dönemine kıyasla yüzölçümü olarak %17.2 oranında bir gerileme vardır.

1974 yılının ilk sekiz ayında emisyon %33.4 oranında bir gelişme kaydederek 33.8 milyar liraya ulaşmıştır. Geçen yıl aynı dönemde emisyon-daki büyüme %7.1 oranında idi.

Para arzı Ağustos ayı sonu itibariyle 77.8 milyar liraya ulaşmıştır. Yılın ilk sekiz ayındaki artış %10.7'dir. Geçen yılın aynı döneminde para arzı %5.0 oranında artmıştı.

Bankalardaki mevduat üzerinde fiyat artışlarının olumsuz etkisi sürüp giderken Kıbrıs Barış Ha-

rekâtının getirdiği olağanüstü durumun etkisi buna eklenmiştir.

Ağustos ayı sonu itibariyle bankalardaki mevduat 1973 yılı sonundaki miktarın biraz altında, 79.8 milyar lira, banka kredileri ise yıl sonundaki rakamın %3.1 oranında üzerinde 77.0 milyar liradır.

Yatırım mallarındaki, üretim maliyetlerindeki büyük artışa karşı 1974 yılının ilk sekiz ayında toplam banka kredilerinde kaydedilen artış 3 milyar lira dolayındadır.

Fiyat artışlarının tasarrufların değerlendirilmesi konusundaki tercihleri değiştirmesinin ve tahvillerdeki cari faiz oranları ile hisse senedi gelirlerinin cazibelerini kaybetmesinin etkisinde sermaye piyasasında duraklama devam etmektedir.

Vergiden muaf %11 faizli Devlet tahvillerinin gelir açısından zaman açısından ve moral açıdan sahip olduğu avantajlara ve **alternatif yatırım olanaklarının kıt bulunduğu** bir dönemde halka arz edilmesine rağmen, bir aylık sürede 700 milyon liralık tahvil satılması sermaye piyasasındaki durgunluğu ortaya koyan önemli bir göstergedir.

1974 yılı Temmuz ayı itibariyle yapılan tahminlere göre toplam işgücü arzı geçen yılın aynı dönemine göre %2.3 oranında artarken işgücü talebindeki artış %0.8 gibi düşük bir oranda kalmıştır.

İş ve İşçi Bulma Kurumu aylık verilerine göre, işe yerleştirilenler ve münhallerde geçen yıla oranla önemli farklılıklar olmamasına rağmen,

ay sonu kayıtlı işsiz sayısında geçen yılın Temmuz ayına oranla %114 bir artış görülmektedir. Yılın önümüzdeki aylarında, tarım kesimindeki mevsimlik çalışma döneminin ve inşaat döneminin sona ermesinden sonra istihdam sorununun öneminin artacağı tahmin edilmektedir.

1974 yılının ilk dokuz ayında ihracat geliri ve ithalât harcamalarında geçen yıla göre büyüme görülmektedir. Dış ticaret açığı 1.2 milyar dolara ulaşmıştır.

Ancak yapılan hesaplamalar 1973 yılının aynı dönemindeki fiyatlara göre ihraç ürünlerinde %53.6, ithal mallarında %61.2 oranında fiyat artışı olduğunu ortaya koymaktadır.

1974 fiyatlarının 1973 yılına dönüştürülmesi halinde 1974 yılının ilk dokuz ayındaki ihracatın geçen yıla göre %20'nin üzerinde bir gerileme gösterdiği, ithalâtın ise aynı miktar dolayında olduğu anlaşılmaktadır.

Ödemeler dengesinde, 1972 ve 1973 lerdeki olumlu gelişmelerden yavaş yavaş uzaklaşmakta olduğunu işaret eden göstergeler mevcuttur. İhracattaki olumsuz gelişmeye rağmen işçi dövizini girişlerinin olumlu etkisinin sürmesi sayesinde döviz rezervlerimiz ulaştığı yüksek düzeyi korumaktadır.

Son ayların ihracat konusundaki en olumsuz gelişmesi pamuk için dünya fiyatlarının üzerinde bir taban fiyat uygulamasına gidilmesidir. Bu kısa dönemde ihracat için Hazinesin büyük bir sübvansiyon yükü altına girmesini orta dönemde Türk Lirasının değerinin ayarlanmasını zorunlu kılabilir.

B. Almanya'daki Türk İşçileri Ne Yapıyor?

Batı Alman hükümetinin resmi açıklamalarına göre 1973 yılında Batı Almanya'da mevcut 2 milyon 595 bin yabancı işçi arasında 605 bin Türk işçisi milliyet bakımından en kalabalık grubu teşkil etmektedir. Türk işçilerini 535 bin ile Yugoslavlar ve 450 bin ile İtalyanlar izlemektedir.

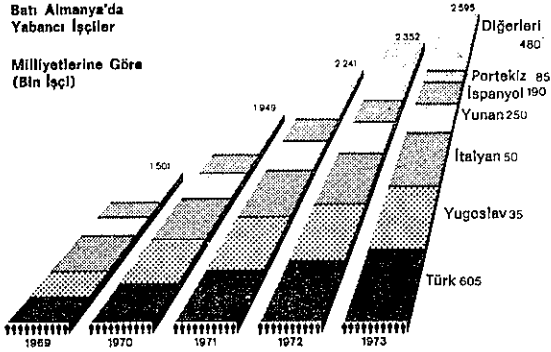
Acaba bu yabancı işçiler Batı Almanya'da hangi işlerde çalışıyorlar? Gene Batı Alman Hükümetinin resmi açıklamalarına göre 1973 yılı başında yabancı işçiler için 420 bin kişi ile en yoğun istihdam alanı inşaat kesimidir. Daha sonra 187 bin kişi ile elektrikli aletler imalat sanayii 164 bin kişi ile makine imalat sanayii, 139 bin kişi ile demir çelik sanayii ve 136 bin kişi ile otomotiv sanayii gelmektedir.

Batı Alman Hükümetinin rakkamlarına göre 1972 yılında yabancı işçiler ülkelerine, işçi başına ortalama 2.605 D. Mark göndermektedirler. Milliyet itibariyle işçi başına ortalama olarak ülkesine en fazla para gönderen İtalyan işçileri ve İspanyol işçileridir. Türk işçileri 1972 yılında işçi başına 2.965 D.M. ile üçüncü sıradadırlar.

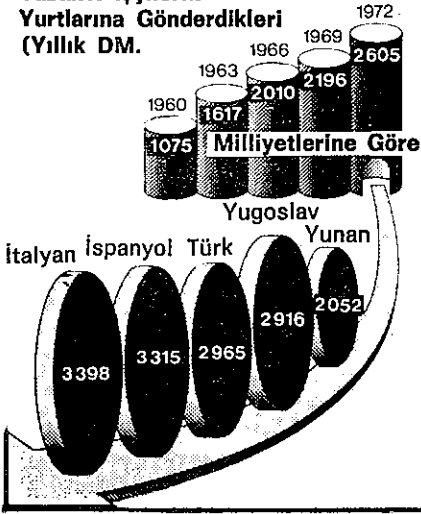

**Batı Almanya'da
Yabancı İşçiler**

**Milliyetlerine Göre
(Bin İşçi)**

**Yabancı İşçilerin
Yurtlarına Gönderdikleri
(Yıllık DM.)**

Ham Petrol İçin Ne Kadar Ödüyoruz?

Ocak-Ağustos aylarına ait dış ticaret istatistikleri, Türkiye'nin artan petrol fiyatları karşısında ham petrole ne kadar fazla ödeme yaptığı hakkında ilk bilgileri ortaya koymaktadır.

1974 yılının ilk sekiz ayında Ocak-Ağustos döneminde 6 milyon 230 bin ton petrol ithal edilmiştir. Bu ithalât 1972 yılının aynı döneminde gerçekleştirilen ithalâttan %49, 1973 yılının aynı döneminde gerçekleştirilen ithalâttan %33 daha fazladır. Kıbrıs Barış Harekâtı ve stok politikası nedeniyle bu artışın ortaya çıktığı tahmin edilmektedir.

İlk sekiz ayda akaryakıt \$/Ton fiyat ortalaması 56.15 \$'dır. Bu ortalama 1972 yılında 20.81 \$, 1973 yılında 26.03 \$ idi.

Petrol fiyatlarındaki artışın ilk sekiz ayda ortalama ithalât fiyatlarına yansımalarının %115.7 oranında olduğu görülmektedir.

1974 yılının ilk sekiz ayında geçen yılın aynı dönemine göre %33 daha fazla miktarda yapılan petrol ithalâtı eğer geçen yılın aynı dönemdeki ortalama petrol fiyatları ile yapılırsa idi karşılığında 154 milyon \$ ödenecekti. Halbuki fiyat artışları nedeniyle 195 milyon \$ fazla bir ödeme yapılmış 349 milyon \$ ödenmiştir.

Daha başka bir ifade ile dünya petrol fiyatlarındaki son artışların ilk sekiz aylık dönemde Türk ekonomisine yükü 200 milyon \$ dolayında olmuştur.

PETROL İTHALATI

	Ocak - Aralık		\$/Ton
	1000 Ton	1000 \$	
1972	7.445	154.926	20.81
1973	8.093	210.691	26.03
% ARTIŞ			
1973/72	8.7	36.0	25.0

	Ocak - Ağustos		\$/Ton
	1000 Ton	1000 \$	
1972	4.443.2	93.721	21.12
1973	4.684.6	116.159	24.79
1974	6.230.8	349.884	56.15
% ARTIŞLAR			
1973/72	5.4	23.9	17.3
1974/73	33.0	201.2	126.5

	Ocak - Ağustos		(2)/(1)
	Toplam İthalât	Petrol İthalâtı	
	(1000 \$) (1)	(1000 \$) (2)	
1972	961.202	97.721	10.16
1973	1.277.229	116.159	9.09
1974	2.219.762	349.884	15.62

Üç Sınıfa Ayrılmış Dünya

Dünya üzerindeki nüfus dağılımının zenginler, ortadakiler ve fakirler olarak bölümünde acaba Türkiyenin yeri nerededir?

Zenginler, kişi başına gelir düzeyi yılda 3.600 \$ ın üzerindeki ülkelerdir. ABD, Batı Almanya, Fransa gibi.

Ortaklar kişi başına gelir düzeyi yılda 1.200 \$ ile 3.600 \$ olan ülkelerdir. İngiltere, İtalya, Japonya ve Doğu Bloku ülkeleri gibi.

Fakirler ise kişi başına yıllık geliri 1.200 \$ dan düşük ülkelerdir. Çin, Hindistan, Pakistan, Endonezya, Brezilya ve Türkiye gibi.

Türkiyenin fakirler arasındaki yeri de ortanın altında görülmektedir. Aşağıdaki tablodan anlaşılacağı gibi Türkiyenin 1974 yılında kişi başına GSMH rakamı yaklaşık olarak 310 \$ dolayındadır.

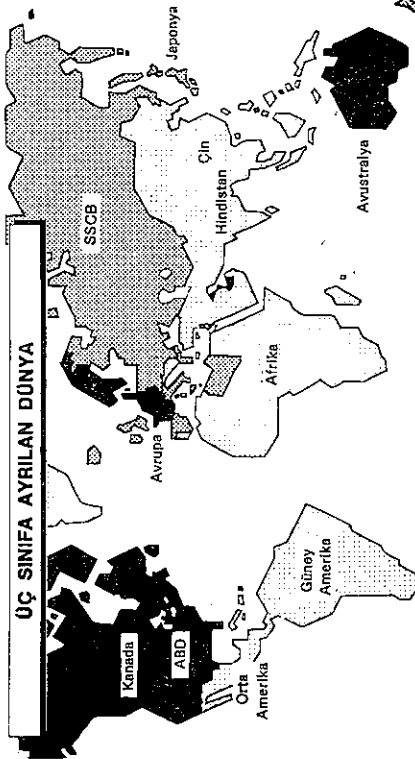
TÜRKİYE'DE
FERT BAŞINA GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA

Yıllar	Gayri Safi Millî Hasıla		Nüfus ¹ (Milyon)	Fert Başına	G.S.M.H.
	Cari F. (Milyar TL.)	Sabit F. (Milyar TL.)		Cari F. (TL.)	Sabit F. (TL.)
1950	9.6	38.5	20.9	463	1.838
1955	19.1	56.6	24.0	794	2.354
1960	46.6	70.8	27.7	1.681	2.553
1965	76.7	90.3	31.3	2.444	2.879
1970	145.9	125.2	35.6	4.126	3.518
1971	192.0	138.5	36.5	5.250	3.788
1972	237.7	149.1	37.5	6.334	3.973
1973	303.5	157.3	38.4	7.885	4.086
1974 ^{2/}	430.1	171.2	39.4	10.696	4.338

^{1/} Nüfus rakamları 1970 yılından sonra DPT projeksiyonuna dayanmaktadır.

^{2/} Temmuz 1974 Millî Gelir tahminine dayanmaktadır.

ÜÇ SINIFA AYRILAN DÜNYA

Fert Başına Gelir

3.600 \$ dan fazla

1.200 \$ - 36.00 \$

1.200 \$ den az

Zengin

Orta

Fakir

Dünya Nüfusunun %'si

Dokuma Sanayii

Görüş'ün geçen sayısında Gıda Sanayii bölümü yayınlanan Derneğimizin «Büyük İmalât Sanayi-nde Gelişme» adlı çalışmasının bir diğer bölümü, Dokuma Sanayiine ait bilgilerin özeti aşağıda verilmektedir. 1964 yılında 4.6 milyar lira olan Dokuma Sanayii üretimi, 1972 yılında 16.5 milyar lirayı bulmuştur. 1964 yılında 108 bin kişiye istihdam olanağı sağlayan bu kesimde, 1972 yılında 138 bin kişi çalışmaktaydı. 10 İşçiden daha az işçi çalıştıran «küçük» işyerlerinde ise, 1970 yılında 17,884 kişi çalışmaktaydı. Üretim değeri ise 828 milyon TL. olarak gerçekleşmiş idi.

1963 Fiyatlarıyla Büyük İmalât Sanayinde üretim değeri artışı 1972/68 döneminde özel kesim için % 58.2; kamu kesimi için % 38.1 dir. İstihdamdaki artış yine aynı dönemde sırasıyla % 16.6 ve %-1.0 olmuştur.

1972 yılında üretimin % 76.9'u ve istihdamın % 76.4'ü özel kesim tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çalışan kişi başına cari fiyatlarla üretim değerleri bin TL. olarak şöyledir:

	<u>Kamu</u>	<u>Özel</u>
1964	38.6	44.7
1968	46.6	63.9
1972	95.2	126.8

İSTİHDAM

Kesim	Çalışanlar Sayısı			% Artışlar	
	1964	1968	1972	1968/64	1972/68
Kamu	30.891	32.914	32.573	6.5	-1.0
Özel	77.762	90.583	105.662	16.5	16.6
Toplam	108.653	123.497	138.235	13.7	11.9

ÜRETİM
(Cari Fiyatlarla)

Kesim	Üretim Değeri (Milyon TL.)			% Artışlar	
	1964	1968	1972	1968/64	1972/68
Kamu	1.194	1.535	3.101	28.5	102.0
Özel	3.479	5.790	13.402	66.4	131.5
Toplam	4.673	7.325	16.503	56.7	125.3

ÜRETİM
(1963 Fiyatlarıyla)

Kesim	Üretim Değeri (Milyon TL.)			% Artışlar	
	1964	1968	1972	1968/64	1972/68
Kamu	1.189	1.394	1.925	17.2	38.1
Özel	3.465	5.258	8.319	51.7	58.2
Toplam	4.654	6.653	10.244	43.0	53.9

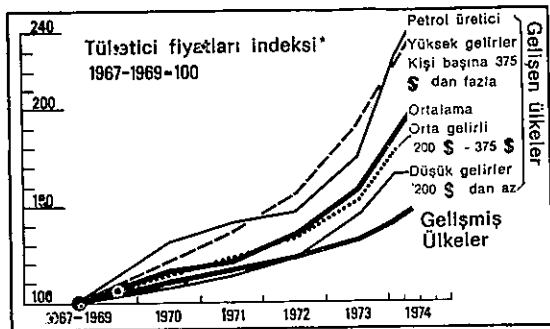
ÜRETİM ve İSTİHDAMDA
KESİMLERİN PAYLARI

Kesim	İSTİHDAM %			ÜRETİM %		
	1964	1968	1972	1964	1968	1972
Kamu	28.4	26.7	23.6	25.6	21.0	23.1
Özel	71.6	73.3	76.4	74.4	79.0	76.9
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Artan Fiatlar

Bütün ÷lkeleide enflasyon etkisini sürdürürken, bu etki ÷lkeden ÷lkeye değişmektedir. Ancak, tüketici fiyatlarında en hızlı artış gelişen ÷lke-lerde gör÷lmektedir.

Çeşitli başkentlerde geçinme endekslerinin Londra'ya oranla karşılaştırılması yandaki gra- fikte gösterilmiştir. Roma'nın dışında bütün Av- rupa başkentlerinde geçinme maliyetleri Lond- ra'dan fazladır. Aynı şekilde Londra'yla karşı- laştırılan en pahalı şehir Tokyo, en ucuz şehir ise Santiago olmaktadır. Bu yıl %24 oranındaki enflasyon ve Yen'in eski değerini kaybetmesi Tokyo'yu en pahalı şehir yaparken, Şili'de üçer aylık dönemlerde ücretlerin fiyat endekslerine bağlı olarak arttırılması, enflasyon hızının azal- masına geçişi sağlamaktadır.

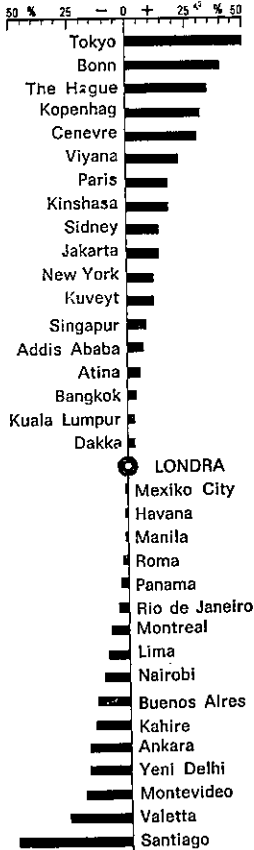

Kaynak: Dünya Bankası

* Nüfusa göre ağırlıklı

DEĞİŞİK BAŞKENTLERDE LONDRA'YA GÖRE GEÇİNME ENDEKSLERİ* (1974 Yılı Ortası)

Kaynak: Birleşmiş Milletler

A.B.D. nde Hisse Senedi Endeksleri

A.B.D.'nde hisse senedi üzerindeki işlemler iki büyük borsada yoğunlaşmıştır. New York Esham ve Tahvilat Borsasında tüm işlemlerin %83 ü Amerikan Esham ve Tahvilat Borsasında (bu borsa da New York şehrinde) tüm işlemlerin %8 i yürütülür.

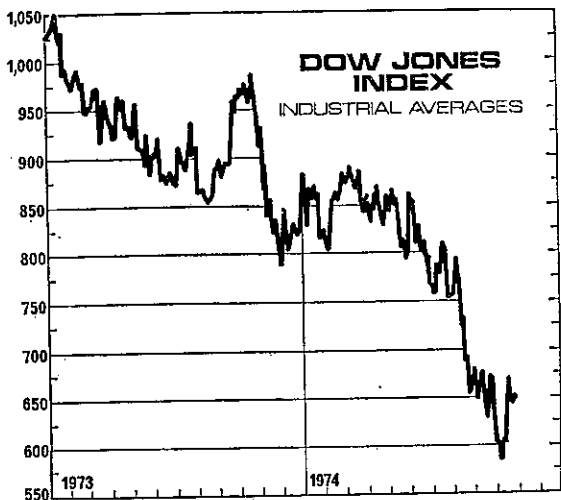
New York ve Amerikan Esham ve Tahvilat Borsalarının kendilerinde kayıtlı hisse senetlerindeki fiyat hareketlerini aksettirmek için hazırladıkları özel endeksler vardır. Fakat A.B.D. nde sermaye piyasası söz konusu olduğunda en fazla söz edilen «Dow Jones Index» ve «Standard-Poor Index» dir.

Dow Jones Index

Bir açıdan batı ekonomisinin barometresi olarak kabul edilen Dow Jones Index dört ayrı alt endeksten oluşur. Bunlar, sanayi, demiryolları, kamu hizmetleri ve karma endekslerdir.

Standart-Poor Index :

New York Esham ve Tahvilat Borsasında kayıtlı hisse senetlerinin değer olarak %86 sını oluşturan 500 şirketi içeren Standart-Poor Index Dow-Jones Indexin en büyük rakibidir. Bu toplam 500 firmanın hisse senetleri Dow-Jones Index'de olduğu gibi sanayi, demiryolları ve hizmetler olarak alt gruplar halinde de takip edilmektedir.

DOW JONES SANAYİ ENDEKSİ

239	Approx total stock sales	2,641			
48.10	Stock sales year ago	3,635,511			
439	American Stock Index:				
1,250	High	Low	Close	N.C.	
143.80	67.98	65.49	66.91	+1.37	
275	Dow Jones Averages				
97.20	Open	High	Low	Close	Net
235	30 Ind	642.13	664.03	634.00	648.08 +17.08
106	20 Trn	145.27	147.48	142.60	144.92 + 2.97
170.50	15 Util	68.21	68.92	65.76	67.68 + 2.43
1,152	65 Stk	204.06	210.19	201.34	205.70 + 5.39
25.55	Standard & Poor's				
557	High	Low	Close	N.C.	
401	425 Industrial	79.74	76.19	77.82	+2.18
195.60	15 Railroads	34.61	33.39	33.91	+0.83
75.20	60 Utilities	35.46	33.90	34.86	+1.14
110.50	500 Stocks	71.48	68.30	69.79	+1.97
109	NYSE Index				
73.80	High	Low	Close	N.C.	
119	Composite	37.12	32.60	36.77	+1.58
135	Industrials	40.36	39.74	39.91	+1.11
125	Transportat	19.37	26.96	27.17	+0
84.50	Utility	27.16	27.17	27.17	+0
101.80	Finance	19.97	19.97	19.97	
156	Od				
694					
127					
97.50					
1,100					

YABANCI BASINDA ENDEKSLERİN
GÜNLÜK OLARAK GÖSTERİLİŞİ

Batı Ülkelerinin Gelişme Yardımları

Batı ülkeleri hibe şeklinde gelişme yardımı olarak ne harcama yapıyorlar? Bu konuda yaygın kanaat A.B.D. nin en fazla yardım yapan ülke olduğu. Fakat acaba her ülkenin milli gelirine göre yaptığı yardımın nisbî büyüklüğü ne ölçüde?

Karşındaki tabloda bu soruların ana hatları ile cevapları verilmektedir.

Görülebileceği gibi 1973 yılında gelişme yardımı olarak en büyük ödenek A.B.D. tarafından tahsis edilmiştir ve bu 2 milyar 968 milyon dolar. A.B.D. ni 1 milyar 486 bin dolarla Fransa ve 1 milyar 102 milyon dolar ile Batı Almanya takip etmektedir.

Gelişme yardımlarının milli gelir içindeki payı yönünden bir sıralamada ise A.B.D. nin en gerilere düştüğü görülmektedir.

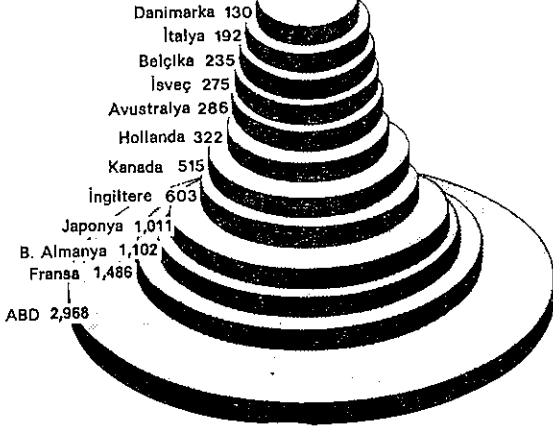
Milli Gelirine göre en fazla yardım yapan ülke Fransa'dır. Milli Gelirinin %0.58 ini gelişme yardımı olarak dağıtmaktadır. Fransa'yı İsveç, Hollanda, Belçika ve Danimarka izlemektedir. A.B.D. nin gelişme yardımları Milli Gelirinin %0.23 ü oranındadır.

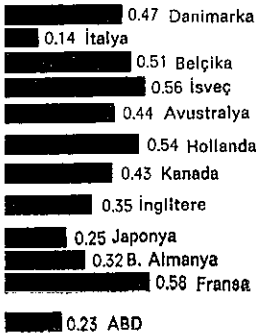
1973 GELİŞME YARDIMLARI

Milyon Dolar

Bağışlar

GSMH'nin % si olarak
Gelişme Yardımları

Enflasyonun Anatomisi

Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı camiasında enflasyonun 1972 yılı ortalarından itibaren tekrar hızlanmasıyla başlayan ve bugüne kadar devam eden süreç üç ayrı döneme ayrılabilir.

I. 1972 yılının ortasından yaklaşık olarak Ekim 1973'e kadar uzanan devreyi içine alan birinci dönemde ham maddelerin çoğunda görülen fiyatlar genel fiyat seviyesindeki artışlardan daha şiddetli olmuştur. Gıda maddelerinde taleple arz arasındaki dengesizlik daha çok arz cephesindeki aksama ile ilgilidir. Sınai ham maddelerde ise OECD ülkelerin çoğunda üretimde ve nihai talepteki süratli yükselme en önemli rolü oynamaktadır. Birçok hallerde üreticilerdeki stokların düşüklüğü fiyat artışını şiddetlendirmiştir. Bu devre zarfında Economist dergisinin gıda maddeleri dolar endeksi %60 sanayi ham maddeleri endeksi ise yaklaşık olarak %100 bir artış göstermiştir.

II. Yaklaşık olarak Ekim 1973'de başlayan ikinci dönem potansiyel arza oranla talep baskısının azalmış olduğu ve azalmaya devam edeceği izlenimini vermekte idi. Fakat Orta Doğudaki savaş, durumu tamamen değiştirdi. Petrol ambargosu ve aşırı stoklar nedeniyle meydana gelen fizikî açıkları petrol fiyatlarında, enflasyoncu bekleyişler ise

mal fiyatlarında spekülâtif artışlara yol açtı. Aslında gerçek nihai talep seviyesi böyle bir artışı desteklemekten çok uzaktı. Geçmişte sanayi ham maddeleri fiyatları OECD ülkelerinin nihai tabebiyle oldukça senkronize bir şekilde seyretmiştir. Halbuki bahis konusu dönemde bunun tersi olmuştur. Sanayi malları üretimi trende kıyasla düşerken, fiyatları yükselmeğe devam etmiştir. 1974 yılının Nisan ve Mayısında fiyatlar Ekim 1973'e göre yaklaşık olarak %20 bir artış göstermiştir. Fiyatlardaki bu artışlar 6 ile 9 aylık gecikmelerle birim ithal değerlerinde, ve nihayet toplam fiyatlarda artışlara yol açmıştır.

- III. Üçüncü Dönemin başlangıcı ülkeden ülkeye değişmektedir. Ancak genel özelliği bütün ülkeler için aynıdır: Çeşitli gelir grupları enflasyondan önceki reel gelir seviyesini devam ettirebilmek için daha yüksek parasal gelirler elde etmek için baskı yapmağa başlamışlardır.

Spot fiyatlarıyla cif ithalat birim değerleri veya işlem gören fiyatlar arasındaki gecikme 6 ile 9 ay arasında olduğuna göre, spot fiyatları 1974'ün ortasında ne kadar süratle ve ne oranda azalırsa azalsın, cif ithalat birim değerleri 1974'ün sonuna kadar artmaya devam edecektir.

Dünya Ham Madde ve Petrol Fiyatlarındaki Artışların Ülkelerin Fiyat Endekslerine Etkisi

1974 yılının dünya çapında en önemli olaylarından biri ham madde fiyatlarıyla petrol fiyatlarındaki artışlardır.

OECD ülkelerinin ithalâtı içinde ham maddelerin ve petrolün nisbî önemi bu ülkelerin çeşitli derecede etkilenmelerine yol açmaktadır.

1974'de petrol dışındaki ham maddelerin fiyat artışları OECD ülkelerinde ilâve %1 fiyat artışına yol açacaktır.

Petrol fiyatlarındaki artışın ise çok daha önemli etkiler yapması beklenmektedir. Tüm OECD ülkelerinde petrolden gelen ek fiyat artışının %1.5, OECD'nin Avrupalı üyelerinin ekonomilerinde ise ortalama %2.3 olması beklenmektedir.

**PETROLÜN CİF İTHAL FİYATININ VE PETROL
DIŞINDAKİ HAM MADDE FİYATLARININ TOPLAM
MİLLİ HARCAMALAR DEFLATÖRÜNE
KATKILARI (1973, 1974 YÜZDE)**

	Petrol Dışı Ham Maddeler		Petrol	
	1973	1974	1973	1974
Kanada	0.7	0.7	—	—
A.B.D.	0.3	0.3	0.1	0.4
Japonya	1.2	1.3	0.4	2.6
Fransa	0.9	1.1	0.4	2.7
Almanya	1.3	1.5	0.2	1.5
İtalya	1.9	2.1	0.6	3.8
İngiltere	2.0	2.1	0.5	2.9
Belçika-Lüksemburg	3.1	3.7	0.6	4.3
Hollanda	2.4	2.7	0.2	1.4
Danimarka	1.2	1.5	0.3	1.8
İrlanda	2.3	2.4	0.3	1.7
Avusturya	1.2	1.5	0.1	1.1
Finlandiya	1.2	1.2	0.4	2.7
Norveç	1.8	2.2	0.3	1.5
İsveç	1.0	1.1	0.2	1.0
İsviçre	1.4	1.8	0.2	0.7
İspanya	1.4	1.4	0.5	3.2
OECD Toplam	0.9	1.0	0.3	1.5
OECD Avrupa	1.5	1.7	0.4	2.3

Döviz Mevzuatında Yenilikler

Döviz Pozisyonu

Arbitraj

Kurye Kredisi.

Borsada Döviz Alım-Satımı

Döviz Kredisi

Faizli Döviz Tevdiat Hesapları

«20.9.1974 Tarihli R. Gazetede yayınlanan bir tebliğ ile döviz mevzuatında yenilikler getirilmiştir. Aşağıda bu yenilikler hakkında toplu bilgi verilmektedir.»

DÖVİZ POZİSYONU :

Toplam mevduatları tutarı son bilânçolarına göre 2 milyar liranın üstünde olan yetkili bankalar, 5 milyon dolardan az ve 25 milyon dolardan çok olmamak üzere, Merkez Bankasınca alım satım konusu yapılan dövizler üzerinden pozisyonu tutabileceklerdir.

Toplam mevduatları son bilânçolarına göre 2 milyar TL. nin üzerinde olan bankalar şunlardır :

1. Ziraat Bankası (21.2 m. TL.)
2. T. İş Bankası (18.4 m. TL.)
3. Yapı ve Kredi Bankası (10.5 m. TL.)
4. Akbank (8.0 m. TL.)
5. T. Ticaret Bankası (4.5 m. TL.)
6. T. Garanti Bankası (3.0 m. TL.)
7. T. Emlâk Kredi Bankası (2.9 m. TL.)
8. T. Vakıflar Bankası (2.7 m. TL.)
9. T. Halk Bankası (2.2 m. TL.)
10. Osmanlı Bankası (2.0 m. TL.)

Döviz pozisyonu tutma yetkisi verilen bankalar, yürürlükteki hükümler çerçevesinde satın aldıkları dövizlerle, nezdlerinde açılan döviz tevdiat hesaplarında biriken dövizleri hariçteki muhabirleri nezdinde Genel Müdürlükleri adına açtıracakları hesaplarda toplayacaklar ve bu hesaplardaki mevcutlarını Türk Parası Kıymetini Koruma mevzuatı, İhracat ve İthalat Rejimleri esasları dahilinde serbestçe kullanabilecekleri gibi muhabirleri nezdinde depo hesap-

ları açtırabilecekler ve kendileri veya müşterileri adına arbitraj işlemleri (vadeli kambiyo işlemleri hariç) yapabileceklerdir.

Yetkili bankalar, döviz pozisyonu limiti dahilinde kalmak kaydıyla, muhabirleri nezdinde kurye kredisi kullanabilecekler, bu kredilerden doğacak faiz, komisyon ve masrafları ayrıca izne tabi olmaksızın ödeyeceklerdir.

ARBİTRAJ :

Bankaların yanı sıra, Türkiye'de mukim şahıslar da (yurt dışında çalışan işçiler dahil) bankalar kanalıyla arbitraj işlemleri yapabileceklerdir. Buna göre, Türkiye'de mukim şahıslar ve yurt dışındaki işçiler bankalar nezdinde açtırdıkları döviz hesaplarının kompozisyonunu, bankaya verecekleri talimatla değiştirebileceklerdir. Meselâ, döviz hesabında mark bulunan bir işçi, bankaya vereceği talimat ile daha kârlı bulunduğu dolara veya İsviçre Frangı'na çevrilmesini sağlayabilecektir. Bu işlemlerden hasıl olacak kârlar müşterinin hesabına (döviz olarak) alacak kaydedilecektir.

KURYE KREDİSİ :

Kurye kredisi, basit tanımı ile, bankaların muhabirleri nezdinde açtıracakları cari hesaplardır. Nasıl ki, müşteriler bankalar nezdinde cari hesap açtırıyor ve zaman zaman birbirlerini borçlu, ya da alacaklı duruma düşüren işlemler yapıyorlar ise, bundan böyle Tebliğ hükümlerinden yararlanan bankalar da muhabirleri nezdinde benzer hesaplar açtırabilecek, başka bir ifadeyle, kurye kredisi kullanabileceklerdir. Ve

bankalar bu suretle muhabirleri nezdindeki döviz hesaplarında döviz kalmamış olsa bile, verecekleri bir talimat ile (önceden tesbit edilen limitler dahilinde kalmak kaydıyla) istedikleri miktarda ödemeyi yaptırabileceklerdir.

BORSADA DÖVİZ ALIM SATIMI :

Yetkili bankalar, Merkez Bankası veya döviz pozisyonu tutan diğer bankalarla anlaşarak muhabirleri nezdindeki hesaplarında mevcut dövizler ile ellerindeki efektiflerden bir kısmını bu bankalara devredebilecekler veya aynı surette bu bankalardan döviz veya efektif satın alabileceklerdir.

Hesaplarına intikal eden dövizler kendilerine tanınan limitleri aştığı takdirde, Bankalar bu fazlalıkları Merkez Bankasına veya limitleri müsait olan öteki bankalara devredeceklerdir.

Ancak devredilecek bu dövizlerin döviz kazandırıcı gerçek işlemlerden hasıl olması ve spekülasyonla ilgili bulanmaması esastır.

Döviz pozisyonu tutan bankalar, kendi aralarında yapacakları alım-satımlarda uygulayacakları kurları tespit etmekte serbest bırakılmışlardır. Bu alım-satımlar İstanbul Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsasında yapılacaktır. İşlemler sırasında Merkez Bankası yetkili temsilcisi de bulunacak ve Merkez Bankası müdahale alım-satımı yapabilecektir.

Böylece İstanbul Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsasında uzun süren bir aradan sonra tekrar kambiyo işlemleri yürütülmesi olanağı ortaya çıkmaktadır.

DÖVİZ KREDİSİ :

Döviz pozisyonu tutan bankalar, Türkiye'de faaliyette bulunan gerçek ve tüzel kişilerle kamu sektörü kuruluşlarına, münhasıran yatırımlarla ilgili tesisat, makine, ham ve yardımcı maddeler ithalatında kullanılmak üzere Türk Lirası kredilerinde uygulanan esas ve şartlar dahilinde, döviz kredisi verebileceklerdir.

Bu tür kredilere, Türkiye'de yürürlükte bulunan faiz oranları uygulanır. Ancak asgari faiz haddi Avrupa Para Piyasası faiz oranlarından az olmayacaktır.

FAİZLİ DÖVİZ TEVDİAT HESABI :

Döviz pozisyonu tutmaya yetkili bankalar, Türkiye'de mukim şahıslar adına (Yurt dışında çalışan işçilerimiz dahil) Merkez Bankasınca alınıp satılan dövizler üzerinden faizli döviz tevdiat hesapları açabilecektir. Bankalarca bu hesaplara verilecek faizlerde Avrupa Para piyasasındaki nisbetle esas alınacaktır. Ancak bu hadler %20 oranında aşılabilecektir.

Bilindiği gibi daha önceki tebliğlere dayalı olarak yetkili Bankalar hariçte ve Türkiye'de mukim gerçek ve tüzel kişiler adına (münhasıran Türkiye'ye getirilmesi mecburi olmayan dövizler mukabilinde) faizsiz döviz hesapları açabilmektedirler. Yayınlanan yeni tebliğ ile, bu hesaplara faiz uygulanması esası getirilmektedir. Bu hesaplara bankalarca verilecek faizlerde Avrupa Para piyasasındaki nisbetler esas alınacağı için, faiz nisbetleri sabit olmayabilecek ve piyasada faiz nisbetlerinin düşüp yükselmesine paralel olarak dalgalanabilecektir.

Yeni Yayınlar

Sanayi Toplumu

Fransa'da araştırma konusunda «Eleştirmenler Ödülü» kazanan Raymond Aron'un «Dix-huit Lecons sur la société industrielle» adlı eseri Dr. Ağâh Oktay Güner'in güzel türkçesi ile «Sanayi Toplumu» adı ile dilimize kazandırılmıştır.

Halkla İlişkiler

Türkiye'de halkla ilişkiler konusunda yazılmış ilk eser olan M. Alâeddin Asna'nın «Halkla İlişkiler»inin genişletilmiş ikinci baskısı, geçtiğimiz ay içinde satışa sunulmuştur.

Maliyet Muhasebesi

Kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olan «Bilimsel Yayınlar Derneği» Backer/Jacobson'un tanınmış maliyet muhasebesi kitabı «Cost Accounting: A Managerial Approach»un tercümesini yayınlamıştır. Sadık Baklacioğlu tarafından Yönetim Açısından Maliyet Muhasebesi adı ile yapılan tercüme 724 sayfalık ilginç bir el kitabı niteliğini taşımaktadır.

İstatistik

İstatistikçiler Derneği «İstatistik» adlı bir dergi yayınlamaktadır. Adı geçen derginin 1974 yılı özel sayısı «Toptan Eşya Fiyatları, Endeksi Teori ve Son Uygulama» başlığını taşımaktadır.

İstatistikçiler Derneği
Necatibey Caddesi, 114
A N K A R A